

LBRIS

TONINO BENACQUISTA

We know
books

COMEDIA RATAȚILOR

traducere din limba franceză
de Nicolae Constantinescu

CRIME
SCENE
PRESS
2023

– **V**ii duminică la masă?

– Nu pot... Am treabă.

– Chiar și duminica? *Porca miseria!*

Nu-mi place când bătrânul se enervează. Dar nu mă trage deloc inima să vin tocmai duminica. E ziua în care mahalaua se preface că prinde din nou viață, la ieșirea de la biserică și la întrecerea cu pariuri. Cele două momente pe care întotdeauna încerc să le evit, chiar cu prețul unui ocol, pentru a nu fi nevoit să întind o mână jenată unor oameni care m-au cunoscut când eram copil și care se întreabă cum mă descurc. Macaronarii sunt curioși să afle cum s-au realizat ceilalți.

– Bine, încerc să vin duminică...

Tata dă din cap vrând să spună că, la urma-urmelor, puțin îi pasă. În curând trebuie să plece la băi pentru a-și îngriji piciorul, o lună întreagă, cum face în fiecare vară. Ca oricărui părinte, i-ar părea bine să trec pe la el înainte de plecare.

Mama nu zice nimic, ca de obicei. Dar știu că abia voi apuca să trec pragul și, neputându-se abține, va striga după mine:

– Să dai drumul la încălzire, dacă ți-e frig, la tine-acasă.

– Da, m'ma.

- Și, la Paris, nu te duce prea des la restaurant. Și dacă ai rufe murdare, să le aduci data viitoare.

- Da, m'na.

- Și ai grijă seara, în metrou.

- Da...

- Și...

Și n-o mai aud, sunt de-acum prea departe. Câinele familiei Pianeta mă latră. Urc drumul ce mă duce la autobuz, și autobuzul la metrou, și metroul la mine acasă.

La Paris.

Sus, în dreptul primei căsuțe a străzii, aud o voce stridentă care îmi trezește amintiri, chiar mai puternice decât mirosul ce mă izbește - și el - pe neașteptate.

- Treci pe lângă mine ca un străin, Antonio...

După miros n-aș fi putut să-l recunosc. Acum împră știe în jur un parfum delicat de aftershave de mare clasă. Am o senzație ciudată văzându-l acolo, mai țeapăn decât felinarul de care se sprijină, pe cel în care aruncam cu pietre joia, după lecția de religie.

- Dario? am întrebat de parcă speram să fie un altul.

Deși a trecut ceva timp, Dario are aceeași figură inocentă de înger îndrăgostit. Ba parcă s-a făcut și mai frumos. Am impresia că și-a pus dinții ce-i lipseau încă de la optsprezece ani.

- Mama ta mi-a spus că vii uneori la masă.

Nu ne strângem mâna. Nu știu dacă mama lui a murit sau nu. Despre cine să-l întreb? Despre el, mai degrabă. Ei, Dario, tot așa... macaronar convins? Ce altceva să-l întreb?...

Din gașca de puștani pe care o formam pe vremea aceea, numai el, Dario Trengoni, văzuse lumina zilei acolo, între Roma și Neapole. Nici ultimii doi frați Franchini, nici băiatul lui Cuzzo și nici chiar eu nu puteam să ne lăudăm cu asta. Deși părinții mei m-au conceput ca italian, au făcut-o într-un alt sud, în cel al Parisului. Și tot n-au învățat limba, nici după treizeci de ani. De altfel, nici Dario Trengoni, dar el o făcuse înadins. Comuna Vitry-sur-Seine își dăduse toată osteneala să-l integreze pe Dario al nostru: școală, alocații, permis de ședere, asigurare socială, totul. Numai că el întorcea spatele întregii Franțe. A preferat să cultive toate lucrurile de care eu voiam să fug și a reușit să facă din el însuși această caricatură de italian, acest *vitellone* de export cum nici acolo nu mai există. Bătrâna lui mamă dezrădăcinată se obișnuise mult mai bine decât el cu țara care o adăpostise.

– La Paris trăiești?

Nu știu ce să-i răspund. Trăiesc la Paris, sau la Paris trăiesc. Ambele sunt adevărate.

Tăcere. Îmi dau atât de puțină osteneală să fac conversație, încât situația e aproape penibilă. El se comportă de parcă ar fi așteptat cu nerăbdare acest moment, momentul plăcut al unei reîntâlniri după mulți ani.

– Îl mai ții minte pe Osvaldo?

– Mda... S-a... S-a însurat?

– Făcea pe americanul, acolo, în California... Dar s-a întors, l-am văzut, și e mai sărac decât noi! Își construiește casă aici... Nu l-a dus niciodată mintea...

Ard de nerăbdare s-o iau din loc. Dar nu pot pleca așa. Sunt sigur că stă acolo de multă vreme.

Întâlnirea de la colțul străzii nu e chiar întâmplătoare. Pe vremuri era în stare să aștepte dimineți întregi ca unul dintre noi să iasă din casă pentru a cumpăra o pâine, iar noi știam unde-l puteam găsi dacă ne plictiseam mai tare decât de obicei. Servea drept camarad de rezervă în cazul în care ceilalți erau ocupați sau pedepsiți. Osvaldo, de exemplu, băiatul căruia îi era rușine că se numește Osvaldo. Și acum, lui Dario îi face plăcere că un fost camarad de ghetou nu se descurcă. Iar pe mine mă enervează că foștii camarazi de ghetou se spionează unul pe altul să vadă ce pricopseală a făcut fiecare.

Dario, mi-e frig, m-am săturat să stau înfipt aici, în bătaia vântului, pradă unor amintiri pe care am vrut cu orice preț să le uit, la doi pași de stație – și până acum am numărat vreo șase autobuze. Tu faci mai multe parale decât Osvaldo? Mai distrezi tot atât de lesne cartierul arătându-ți prin cămașa descheiată crucea și flamura roșie? Ai găsit mijloacele cu care să-ți oferi costumele Cerutti și încălțările Gucci la care ai visat dintotdeauna? Îngenunchezi la fel de ușor când trece o fată pe stradă? Cânti cu aceeași dezinvoltură de altădată? Tot mai crezi în zeul tău Travolta?

Dario Trengoni a lăsat baltă visul de a deveni cântăreț, eu am lăsat baltă cartierul, și iată că ne-am întâlnit acolo, lângă felinarul pe care gravam cândva inimi cu inițialele vecinelor. Franțuzoaice. Sub stratul de vopsea se zărea grundul roșu. Un roșu murdar. Inimi de un roșu murdar.

Îmi servește o anecdotă, probabil că una inventată de el. E adevărat că Dario nu vorbește bine franceza,

LIBRIS | we know books

dar nu stăpânește grozav nici italiana. Odinioară se exprima într-un limbaj ciudat pe care numai puștii din cartier îl puteau înțelege. Corpul frazei în dialect roman, două adjective din argoul de mahala, apostrofuri portugheze și virgule arabe, șterpelite din citate, un dram de pășărească și cuvinte de-ale noastre, inventate sau luate de la televizor și din benzile desenate. În vremea aceea aveam impresia că folosim un cod secret cu rezonanțe cabalistice, care ne dădea posibilitatea de a ne izola de ceilalți, în timpul recreațiilor. Azi nu i-a mai rămas decât dialectul regiunii în care s-a născut, corcit cu o franceză tot mai săracă. E vorba de dialectul ciociaro, cel din marea mahala romană. Cel din filmele lui De Sica. Eu unul am uitat totul, nu mai vorbesc această limbă, nu-mi plac limbile care întind pelteaua.

Când mă gândesc că tații noștri au străbătut o mie cinci sute de kilometri, din mahala în mahala...

– Îmi pare bine că te văd, Dario... Dar acum trebuie să plec.

– Așpet'o! Poți să așpetta puțin, pentru ce trebuie să-ți vorbesc...

În italiană se folosește același cuvânt când vrei săspui *pentru ce* și *pentru că*. Din când în când, Dario se exprimă corect gramatical, dar totdeauna în cealaltă limbă.

– Pentru ce tu, Anto', ai făcut *gli studi*, iar eu n-am făcut *gli studi*, și tu ai învățat la mari școli la Paris. Tu ești *intelligento*...

Chestia asta nu-mi prea place. Dacă Dario Trenconi ține să-mi spună că sunt inteligent, înseamnă că mă consideră un idiot. „Marile școli“ sunt de fapt

doi ani de facultate gâfâiți care m-au aruncat pe piața muncii. Dar mama se lăudase cu asta în cartier.

– Anto', trebuie să-mi faci o scrisoare frumoasă, fo' rte corectă.

– Pentru cine?

– Pentru Italia.

– Mai ai pe cineva acolo?

– Un *paio d'amici*.

– Tu știi mai bine decât mine italiana, eu am uitat.

Și pe urmă, prietenii tăi vorbesc în dialect, iar eu nu mă bag dacă e vorba de scris în dialect... Roagă-l pe tatăl meu – el se pricepe, și oricum n-are altă ocupație. Bătrânul se cam plictisește. În mod sigur asta o să-l distreze.

– Nu se poate. Am respect pentru Io Cesare, nu vreau să-l pun pe gânduri, sau și mai rău... Te-aștept de nouă zile să treci pe-aici. Nouă zile! Ești singurul căruia pot să i-o cer. *L'unico*.

Accentul inconfundabil al sincerității. Nu prea-mi place. N-am nimic împotriva să fiu unic pentru cineva, însă nu pentru un tip cu care nu mai am nici în clin, nici în mână. Dacă a așteptat nouă zile, asta ar putea să însemne că mă consideră într-adevăr acea ființă rară, dar și că nu e nici o urgență.

– Ce vrei să spui în scrisoare?

– Hârtia și plicul le am, o să ne ducem să cumpărăm timbrul de la tutungerie. Dacă vrei îți plătesc...

– Ce vrei să spui în scrisoare?

– *In mezzo alla strada*?

În mijlocul străzii? Da, în fond e adevărat că ne aflăm în mijlocul străzii, al străzii care duce la stația de autobuz, dar care trece prin fața tutungeriei, acolo

unde eu nu voi mai intra niciodată. Știi că Dario se mai duce și acum pe-acolo.

– Unde mergem? îl întreb.

– Nu la mine, nu al tabaccho, prea multă lume.

Merg și eu cu autobuzul la Paris.

– Nu.

– No?

– Mă întorc duminică.

– Prea târziu. Scrisoarea o facem chiar acum. Mama ta spune că deseori prepară tăiței și tu nici măcar nu vii. Așa că știi ce facem, mergem la *casa'l diavolo*.

De multă vreme nu mai auzisem asta – casa diavolului. Este expresia pe care o foloseau bătrânii când voiau să spună: la mama dracului, la capătul lumii... Dar italienii inventează case peste tot, chiar și în iad. Un teren viran autentic, așa cum nu mai găsești altundeva, o pârlăoagă mocirloasă din spatele atelierului de bărci. Un mic pătrat de junglă care servea – și servește încă – drept cimitir mai multor carcase de bărci cu motor. O adevărată fericire pentru Tarzan și pentru căpitanul Flint. Doi cireși. Un liliac. Și mirosul persistent de rășină din jurul epavelor.

– O să mă murdăresc, zic eu, trecând pe sub grilaj.

Dario nu aude, veghează ca nimeni să nu ne vadă intrând, dar nu ca altădată, nu mai are acea mutră de spion deconspirat prea repede.

Nu reușesc să văd dacă s-a schimbat chiar totul. Cu siguranță că terenurile virane nu mai sunt ce erau cândva. Dario urcă în coca unei bărci, iar eu îl urmez.

– Aici avem pe ce ne sprijini.

Scoate un bloc de hârtie și un pix cu mină albastră.

We know
books

Dario nu se gândește la cantitatea de rășină de care a fost nevoie pentru a da o formă acelu model de barcă lung de opt metri. A uitat că tatăl lui a murit din pricină că a inhalat vreme de cincisprezece ani efluviile acestei porcării ce mănâncă plămâni. Tatăl meu refuzase de la bun început, preferând să ambalezze bărcile în paie. Poate că asta îi amintea de seceriș. Acum sindicatele impuseseră folosirea măștilor de gaze. Pe vremea aceea li se dădea muncitorilor lapte, o cutie mare pe zi. Bătrânul Trengoni băuse piscine întregi de lapte încercând să înfrângă atacul vaporilor toxici.

Uitase asta.

Dario se instalează în colțul în care trebuie să fi fost cârma și aparatul de emisie-recepție. Iar eu în locul cel mai puțin atacat de mușchi, la babord.

– E mult de scris?

– Cam... Stai bine? Sus în stânga scrii... Nu... Ceva mai jos... Lași prea mult spațiu, mai puțin... Așa... Faci o buclă frumoasă... Dragă doamnă Raphaele, sus, cu un R mare și frumos.

– În franceză?

– Da.

– Dar mi-ai spus că e pentru niște prieteni de-acolo...

– Păi, e pentru o femeie, o femeie care mi-e prietenă, zice el cu aerul stingherit al unui puștan.

Renunț deocamdată să înțeleg. În fond, nu văd de ce-aș vrea asta. Nu poți refuza o scrisoare de dragoste unui analfabet. Desigur, tatăl meu nu i-ar fi fost de nici un ajutor. Dacă este într-adevăr o scrisoare de dragoste, atunci firește că nouă zile înseamnă mult.

Ba e chiar foarte posibil ca eu să fiu singurul, unicul individ din preajma lui Dario care să știe cam unde să pună punctele de suspensie într-o scrisoare de dragoste adresată unei franțuzoaice.

– Trebuie să-i zic că nu spun totdeauna *la bucia...*

La bucia?...

– Minciuna.

– Asta e... Și că uneori spun adevărat, mai ales la sfârșit. Prima dată nu ne-am întâlnit din întâmplare, știam că uneori venea la club singură. Hai, trece asta...

– Nu-ți dai seama ce-mi ceri, Dario. Să scrii fără să înțelegi, fără să-mi istorisești povestea, nici începutul și nici sfârșitul ei.

– Haide, trece asta... Dar scrie bine, cu un pic de... *Un poco di cuore, andiamo, va!*

Încep să scriu.

– *Dragă doamnă Raphaele, nu am fost tot timpul un mincinos. Prima noastră întâlnire nu a fost întâmplătoare. Îți place?*

Se uită atent la fiecare literă de parcă i-ar fi teamă de trădare. *Traduttore-traditore.*

– *Bene, bene, andiamo,* nu mai e nevoie să-i zici de club. Scrie că-i mulțumesc pentru biletul și banii pentru America, și pentru tot restul.

– Ai fost tu în Statele Unite?

Lasă privirea în jos, spre un cauciuc de remorcă.

– O dată, atât.

– Ai muncit acolo?

– Scrie!

Reproduc, aproape cuvânt cu cuvânt, fraza lui, chiar dacă formularea e cam neclară, dar versiunea mea pare să-l satisfacă.

– Pe urmă treci că voi da înapoi cât pot mai mult din bani, dacă voi avea timp.

– Vrei să spui, dacă „găsești“ timp, sau dacă ți se „lasă“ timp?

– Nu e totuna?

– Păi, nu.

– Atunci trece că încerc să mă grăbesc, dar că alții vor fi, poate, mai iuți decât mine, trece... Va înțelege *a menta sua*, cu capul ei...

Câteva ștersături.

– Fii liniștit, transcriu după aceea...

Simte că mă cam necăjește. Încep să-mi dau seama din ce în ce mai bine că eram într-adevăr unicul.

– Spune-i că nu s-a terminat. Trebuie să credem în miracoli și că *lo miracolo... si svolgéra...*

Miracolul se va produce...

Lirism de șansonetă. Ridicol. A pescuit asta dintr-un cântec de-al lui Gianni Morandi, pare-mi-se, îmi amintesc chiar și melodia.

– Aproape că am terminat, Anto'. Acum treci lucrul cel mai important. Fă-o să-nțeleagă că *la mia strada è lunga, proprio lunga...* Că ea și cu mine ne vom reîntâlni *a qualche parte della strada*.

Mă gândesc o secundă. Strada mea e lungă și ne vom reîntâlni undeva pe ea... Refuz să scriu o chestie ca asta. Există niște limite. Mi-e teamă că a pus mâna pe o metaforă capabilă să facă pixul să lăcrimeze. Dar de data asta dintr-o melopee stil Celentano.